

Макеєнко Н.*

МІСЦЕ ТА ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

В сучасних умовах глобалізації іноземні банки та банки з участю іноземного капіталу займають суттєве місце в банківській та загалом фінансовій сфері України. Інвестування іноземного капіталу в економіку України з одного боку є шляхом до економічного зростання країни. Такі інвестиції, порівняно з вітчизняними, вочевидь, використовуються більш ефективно за рахунок значного досвіду, який передається іноземними компаніями своїм дочірнім підрозділам. Іноземний капітал, інвестований в ці банки, дозволив їм вистояти в умовах світової фінансової кризи, проте це коштувало їм значного кредитного тягаря. Кількість отриманих або взятих кредитів банками може загрожувати усій банківській системі, оскільки банки будуть змушені повертати інвестовані в них кошти, що зумовить значний відтік капіталу з економіки України.

Як свідчать статистичні данні Національного банку України, кількість банків з іноземним капіталом, а також частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків невинно зростає. (див таб.1) [1].

Таблиця 1. Динаміка кількості банків за участю іноземного капіталу в банківській системі України

Показник	Дата						
	1/1/06	1/1/07	1/1/08	1/1/09	1/1/10	2011	
						1-січ	1-кві
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	165	170	175	184	182	176	176
з них: з іноземним капіталом	23	35	47	53	51	55	54
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	9	13	17	17	18	20	20
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	19,5	27,6	35	36,7	35,8	40,6	41,46

Великі банки, маючи надійну основу у вигляді іноземного або вітчизняного державного капіталу, є основними гравцями у фінансовій системі України. В Україні відсоток фінансових послуг, які надаються банківською системою сягає 95%, 4% належить страховим компаніям і лише 1% послуг надають усі інші фінансові установи, такі як пенсійні фонди, кредитні спілки і т. ін.

В умовах економічної кризи 2009-2010 років банки з іноземним капіталом займали найвищі позиції в рейтингах надійності, які були складені агентством «Експерт-Рейтинг». Це свідчить про нездатність вітчизняних банків без підтримки держави конкурувати з ни-

* студентка 3 курсу спеціальності «фінанси і кредит» Фінансово-правового коледжу

ми на достатньому рівні і надавати необхідні фінансові послуги на вигідних умовах як для клієнтів, так і для себе. Топ-10 2009-2010 років рейтингового агентства "Експерт-Рейтинг" склали: "Каліон Банк Україна", "Сітібанк (Україна)", "ІНГ Банк Україна", "Укр-сіб-банк", "УніКредит Банк", "Альфа-Банк", "Укрсоцбанк", "ВТБ Банк", "VAB Банк", "Дочірній банк Ощадбанку Росії". А два найбільші державні банки - "Ощадбанк" і "Укресімбанк" зайняли в рейтингу 11 і 13 місця відповідно [7].

На початок 2011 року перші позиції надійності відповідно до інформації пресового видання "Економічна правда" посіли: Укресімбанк, "ОТП банк" та Ощадбанк. До групи А наблизився Приватбанк. Укрсіббанк залишився у групі В, оскільки другий рік поспіль має великі збитки, пов'язані із списанням наданих до кризи проблемних кредитів. Також на найвищих позиціях знаходиться Райффайзен банк Аваль, Укрсоцбанк та ВТБ Банк. Аналітичний відділ інвестиційної компанії Dragon Capital прогнозує позитивну динаміку таким банкам, як Укресімбанк, ОТП Банк, Ощадбанк, Приватбанк, Райффайзен Банк Аваль, Укрсіббанк, Укрсоцбанк, ВТБ Банк, Ерсте Банк, Індекс Банк. Саме ці банки займають перші позиції в Топ-10 надійності. При цьому лише у Приватбанку немає іноземної або державної підтримки [8]. З цього можна зробити висновок: приватні вітчизняні банки не можуть гідно конкурувати з вищевказаними банками.

Наслідки фінансової кризи поступово долаються і банки можуть залучати більше коштів у вигляді депозитів. Довіра вкладників до банків зростає, про що свідчить збільшення частки довгострокових депозитів з 24% до 31% за період з 2010 до початку 2011 років. При цьому клієнти надають перевагу гривневим внескам, які вже становлять більше половини загального депозитного портфеля банківських установ [8].

З наведених рейтингів та прогнозів можна зробити висновок, що українська економіка мала значну привабливість для іноземних інвесторів у зв'язку з можливістю отримання надприбутків. Вилучення іноземного капіталу з економіки України може призвести до нездатності банківської системи виконувати свої функції.

Банки з іноземним капіталом значно впливають на коливання ринкової кон'юнктури у банківській сфері. З одного боку, в силу підтримки їх іноземними інвесторами, такі банки є більш надійними та платоспроможними, що приваблює клієнтів їх прогнозованою здатністю виплачувати вклади у більшості випадків. З іншого боку, порівняно з країнами Європи українські банки пропонують надмірно високі відсоткові ставки за кредитами та низькі за депозитами. Це вигідно банкам, які повністю належать іноземним інвесторам, оскільки, встановлюючи відсоткові ставки на такому ж самому рівні, як і українські фінансові установи, ці банки здатні отримати більші прибутки ніж у своїх країнах. Проте, якщо керівництво цих банків вирішить наблизити відсоткові ставки до європейських стандартів, як це наприклад зробив Райффайзен банк Аваль, то попит на більш дешеві кредити зросте і, відповідно, банк зможе залучити більше клієнтів. Основними стримуючими факторами щодо використання банківських кредитів суб'єктами господарювання є високі відсоткові ставки та надмірні вимоги до вартості застави відносно суми кредиту. Тому банки з іноземним капіталом можуть використати досвід іноземних банків, що їх кредитують, для того щоб збільшити свої прибутки не за рахунок високих ставок, а в силу збільшення кількості клієнтів [4].

Іноземні інвестори підтримували свої дочірні банки в Україні під час економічної кризи, навіть не зважаючи на власні фінансові труднощі. На той час іноземні банки вливали додаткові кошти у вигляді субординованого боргу в українські банки та шляхом викупу їх акцій. Можливо це було ще одним шляхом захоплення більшої частки ринку банківських послуг. Більш логічними діями іноземних інвесторів під час кризи мали б

бути не додаткові інвестиції, а навпаки утримання коштів для власних потреб. Звичайно, загальний обсяг інвестицій в Україну на той час знизився, проте зараз відповідно до рейтинго-вих позицій щодо надійності банків, які були зазначені вище, можна зробити висновок про доречність рекапіталізації дочірніх банків зі сторони іноземних інвесторів з позиції розширення свого впливу на більшу частину ринку [9].

Під час фінансової кризи банки отримали значні збитки. І відносно стабільно функціонувати та не заморожувати депозити змогли в основному банки, які підтримував іноземний капітал та державні банки. Проте це призвело до значних боргів іноземних банків перед своїми інвесторами. На кінець 2009 року сума заборгованості банківської системи України перед зовнішніми кредиторами складала 1,5 млрд. доларів [6]. Такі суми неможливо погасити, якщо банки отримують збитки. Ще на той час журнал «Дело» запевняв, що більша сума таких боргів буде пролонгована або реструктуризована. Фінансовий результат банківської системи України на перший квартал 2011 року був від'ємним у розмірі 210,8 млн. грн. [1]

Інвестори надавали додаткові кошти для підтримки банків у скрутний час, оскільки розраховували отримати прибутки через певний період. Частина банків виправдала покращення на них інвесторами та іноземними власниками сподівання і надійно закріпилась на вищих позиціях рейтингів. Інша частина банків отримала лише значні борги. Тому має місце ситуація, коли іноземні інвестори через суд хочуть отримати від банків назад кошти, які були надані під час кризи на умовах субординованого боргу для забезпечення достатності регулятивного капіталу. Основною причиною такого рішення, на думку кореспондента Українського бізнес ресурсу Вікторії Бойко, є зупинення сплати відсотків за користування цими коштами. Звичайно, є банки, які зберігають свої високі позиції та мають позитивні тенденції. Проте під час кризи були надані великі суми коштів і природно, що інвестори хочуть повернути свій капітал, якщо він не приносить очікуваного прибутку, та використати ці кошти більш вигідно [10]. Ще однією причиною таких судових позовів є те, що 01 січня 2011 року закінчилось пруденційне пом'якшення, яке стосувалося субординованого боргу. Під час кризи 05 лютого 2009 року НБУ постановою № 49 «Про окремі питання діяльності банків» дозволив використовувати субординований борг не лише в гривні, а і у іноземній валюті [12]. До того ж було дозволено включати в регулятивний капітал субординований борг у розмірі 100% статутного капіталу, а не 50% як було раніше [10]. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» субординований борг – це засоби, що у випадку банкрутства або ліквідації банку мають бути сплачені в останню чергу. Тому інвестори бажають вилучити такі кошти і, можливо, використати інші шляхи поповнення капіталу для того, щоб зменшити свої ризики [3].

Слід також зазначити, що аналіз діяльності навіть успішних банків з іноземним капіталом показує, що повернення інвестицій українськими банками своїм материнським компаніям було відстрочене в часі для проходження піку кризи. І тепер спостерігається посилення активності повернення інвестицій дочірніх банків материнським структурам. Аналізуючи динаміку повернення коштів материнським закордонним компаніям, а також динаміку погашення кредитів клієнтів та залучення нових депозитів в Україні, можна зробити висновок, що для повернення коштів іноземним інвесторам використовуються кошти не лише іноземного, а і українського походження. Тому діяльність банків з іноземним капіталом створює відтік коштів з України в рахунок погашення наданих інвестицій замість того, щоб використовувати залучені кошти для розвитку економіки [11]. Надмірна кількість іноземного капіталу в економіці України стає негативним явищем, оскільки замість отримання додаткових коштів для розвитку країни, кошти, що залучаються на внутріш-

ньому ринку використовуються навіть не для власних внутрішніх потреб, а для повернення боргів іноземним інвесторам.

Як висновок можна сказати, що діяльність банків з іноземним капіталом підвищує вразливість і знижує прогнозованість української економіки. Частка іноземного капіталу в банківській системі України невпинно зростає, що свідчить про залучення додаткових коштів іноземних інвесторів. Навіть якщо такі кошти залучаються на умовах субординованого боргу, з часом банки будуть змушені повернути ці кошти, що стане важким тягарем для банківської системи України. В силу такої негативної ситуації для української економіки в кінці 2010 року президент Асоціації українських банків Олександр Сугоняко висунув пропозицію щодо обмеження діяльності банків з іноземним капіталом і, відповідно, попередження значних збитків для банківської системи [2]. Проте банки за участю іноземного капіталу мають більш стабільний капітал і довіру вкладників в силу здатності повертати кошти, навіть якщо вони будуть залучені в іноземних інвесторів. Відповідно, як уже було зазначено, сьогодні банки з іноземним капіталом мають суттєву частку в банківській сфері України. Вочевидь, єдиним шляхом змінити ситуацію в країні є стабілізація і розвиток її економіки. Цього можна досягти, зокрема і за рахунок здатності вітчизняних банків самостійно забезпечувати життєдіяльність економіки та відновлення достатнього рівня довіри до себе, що дасть можливість залучати вільні кошти резидентів України та інвестувати їх в економіку.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт Національного банку України - www.bank.gov.ua
2. Офіційний сайт Асоціації українських банків - aub.org.ua
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121-III зі змінами.
4. Методичні засади проведення опитувань щодо ділових очікувань підприємств Національним банком України – 1-й квартал 2011 року. Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Publication/research/Pub0111.pdf>
5. НБУ: Доля іностраничного капіталу в українських банках выросла [Електронний ресурс] // Дело – 2011 – 26 квітня – Режим доступу: <http://delo.ua/finance/nbu-dolja-inostrannogo-kapital-156394/>
6. Украинские банки должны вернуть \$2 млрд долгов [Електронний ресурс] // Дело – 2010 – 10 липня – Режим доступу: <http://delo.ua/finance/ukrainskie-banki-dolzheny-vernu-109517/>
7. Банки з іноземним капіталом в Україні займають весь Топ-10 рейтингу надійності [Електронний ресурс] // Тиждень – 2010 – 09 березня – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/12054>
8. Рейтинг надійності банківських вкладів [Електронний ресурс] // Економічна правда – 2011 – 11 лютого – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/02/11/270916/>
9. Українські банки в тенетах іноземного капіталу [Електронний ресурс] // Економічна правда – 2009 – 12 травня – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/05/12/192705/>
10. Инвесторы заберут долги у банков - [Електронний ресурс] // Український бізнес ресурс – 2011 – 21 січня – Режим доступу: <http://www.ubr.ua/finances/banking-sector/investory-zaberut-dolgi-u-bankov-74705>

11. Банки з іноземним капіталом активізують виведення грошей за кордон – експерт // Ділова Україна – 2010 – 16 вересня – Режим доступу: <http://project.ukrinform.ua/news/22163>
12. Постанова правління НБУ № 49 від 05 лютого 2009 року «Про окремі питання діяльності банків» [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/B_zakon/Acts/2009/Res_05022009_49.pdf